

Considerații finale

În lucrarea de față, au fost prezentate și analizate cele două componente ale sistemului oficial de denotație personală, existente în antroponimia din trei localități ucrainene din Maramureș: Rona de Sus, Crăciunești și Lunca la Tisa.

Cu toate că, inițial, în demersul nostru, am pornit de la realitatea, proprie tuturor localităților (mai ales celor din mediul rural), că, în antroponimia localităților în cauză, coexistă sistemul oficial de denotație personală și cel popular (neoficial), ne-am oprit doar la analiza elementelor constitutive ale celui dintâi: *numele de familie (numele)* și *numele de botez (prenumele)*, a căror utilizare în această ordine se explică prin modul de înregistrare a locuitorilor în documentele oficiale (ca, de exemplu, în registre de stare civilă, matricole școlare etc.).

Componentele sistemului popular de denotație personală, atât de necesare în mediul rural (unde numărul scăzut al numelor de familie și al celor de botez sunt insuficiente în individualizarea familiilor și a persoanelor care au nume și prenume identice), *supranumele, poreclele, hipocoristicele și diminuti-vele*, la care se adaugă și *formele specifice* graiului ucrainean ale *prenumelor* și ale *numelor de familie*, vor fi relevate în următorul volum.

În prima parte a lucrării (*Nume de familie*), sunt tratate mai multe aspecte. Mai întâi, sunt prezentate chestiuni privind apariția și formarea acelor antroponime, care, odată cu introducerea Codului civil, aveau să devină nume de familie. După o indicare succintă a perioadei numelui unic, este evidențiat momentul *nașterii* numelor formate din două sau mai multe lexeme (nume), care au apărut cu scopul de a fi realizată, cât mai clar cu putință, identificarea denotatului într-o comunitate și în cele mai diferite

situații, fie ele oficiale, fie neoficiale. La început, cel de-al doilea component al numelor formate din două cuvinte nu era nici obligatoriu și nici ereditar (adică nu era un nume de familie) și funcționa ca un oarecare supranume sau ca orice poreclă. Tocmai respectivele antroponime suplimentare, care, mai întâi, erau niște semne de identificare a membrilor unei comunități, au devenit nume de familie. În urmă cu câteva secole, un proces propriu-zis de formare a numelor de familie nu putea să aibă loc, deoarece nu exista încă noțiunea de „nume de familie”. Se formau doar acele antroponime (nume de persoană, hipocoristice, supranume, porecle etc.) care aveau să devină nume de familie. În acest caz, până la mijlocul secolului al XVIII-lea, sistemului antroponimic românesc, cât și celui ucrainean, le erau proprii doar numele de botez, porecele, supranumele, patronimele, matronimele, andronimele, gineconimele, adelfonimele etc. Urme ale procesului formării numelor de familie (sau, mai exact ale antroponimelor devenite nume de familie) se regăsesc, azi, în cadrul sistemului popular de denotație personală (în crearea supranumelor și a porecelor). Am ținut să facem această precizare, deoarece orice încercare de analiză a numelor de familie existente într-o comunitate nu va da roade satisfăcătoare, fără o cunoaștere foarte bună, în prealabil, a elementelor constitutive ale sistemului neoficial de denotație personală.

Formarea numelor de familie a fost un proces în jurul căruia și astăzi se mai poartă discuții, mai ales în ceea ce privește procedeele de formare a antroponimelor (devenite nume de familie). În ultima perioadă, tot mai acceptată este ideea conform căreia există două procedee principale care stau la baza formării numelor de familie, și anume: procedeul *semantic* (*lexico-semantic*) și cel *morfologic* (*afixal*). Prin procedeul *morfologic*, s-au format noile antroponime cu ajutorul diferiților formați, iar, prin cel *semantic*, porecele supranumele și numele de persoană „au fost transpuse” în antroponime. Numele de familie formate cu ajutorul procedeeului lexico-semantic se împart în: 1) nume de familie care sunt corelative cu numele de persoană și 2) numele de familie ce sunt corelative cu apelativele. La for-

marea numelor de familie create prin procedeul morfologic au luat parte: 1) sufixele patronimice propriu-zise: *-yč*, *-ovyč* și 2) alte sufixe polifuncționale, care erau, la origine, diminutive, augmentative, posesive etc. dar, cu timpul, au devenit patronimice: *-uk/-juk/-čuk*; *-ak/-jak/-čak*; *-an*; *-ej*; *-k(a)*; *-k(o)*; *-yk/-ik/-čyk*; *-ynec*; *-ča(t)* etc. Acestea, de cele mai multe ori, se adăugau la nume calendaristice de diferite structuri (hipocoristice, diminutive, alte derivate) sau la supranume ori porecle.

Numele de familie actuale sunt, de cele mai multe ori, lipsite de sens lexical. Ele, ca majoritatea numelor proprii, nu mai exprimă noțiuni, căci nu-l mai caracterizează pe denotat (pe purtătorul acestuia, așa cum îl făceau supranumele și poreclele, devenite nume de familie), ci denumește familia, și, implicit, pe fiecare membru al ei, individualizând-o între alte familii. Drept urmare, astăzi, numele de familie sunt „*semne asemantice tipice*”. Și totuși, aproape fiecare nume de familie are sens etimologic. De exemplu, purtătorii numelor de familie *Crauciuc* sau *Lăcătuș* nu trebuie să fie, astăzi, de profesie *croitori* sau *lăcătuși*, ei pot lucra ca doctori, profesori, ingineri sau șoferi, așa cum persoanele care au numele de familie *Bodnar* (< ucr. *bódnar* „dogar”) sau *Bodnariuc* nu au ceva în comun cu meseria de *dogar* ori purtătorii numelui de familie *Bodorciuc* (< magh. *bódor* „creț” + suf. ucr. *-juk*) nu au, neapărat, părul creț. Cei care poartă numele de familie *Horvat*, *Neamciuk*, *Tătar*, *Toth* nu sunt, azi, nici *croați*, nici *nemți*, nici *tătari* și nici *slovaci*. Poate că nici chiar cei care au întemeiat familia, ai cărei membri au devenit primii posesori ai respectivului nume ca unul ereditar, nu aparțineau în mod cert aceluiași popor. Putea sau nu să fie *croat*, *neamț*, *tătar* unul dintre strămoșii săi. Cei care, astăzi, poartă numele de familie *Cobel/Coubel* (< ucr. *kóbyl* „copil din flori, bastard”) nu sunt niște *bastarzi*. Astfel, fiecare dintre lexemele de mai sus, înainte de a deveni nume de familie, avea sens lexical și o motivație proprie. Chiar și atunci când un nume de persoană devenea ereditar, cuvântul de la care s-a format (cu excepția numelor de botez) încă mai avea sens lexical, însă doar în acel mediu în care a apărut și era utilizat ca nume propriu.

Există numeroase exemple, când un nume era tradus de administrația străină, dacă ea cunoștea o altă limbă decât mediul lingvistic în care s-a format denumirea. De exemplu, numele de familie *Măcelar(ul)* putea deveni, sub administrație maghiară, *Mészáros*; purtătorul numelui *Rus* devenea, după o perioadă, *Orosz*, iar, deseori, magh. *Kis* apărea împreună cu traducerea în latină, *Parvus* etc. Totodată, trebuie avut în vedere faptul că aproape fiecare nume de familie este un nume străvechi, moștenit de cel puțin două secole, fapt pentru care, nu întâmplător, între numele de familie, neologismele sunt foarte reduse.

În etimologizarea numelor de familie, trebuie să ținem cont de faptul că majoritatea lexemelor, care, astăzi, sunt antroponime oficiale ale unei familii și/sau ale unui întreg neam, au apărut, în limbă, nu cu scopul de a deveni nume de acest tip. Inițial, ele au fost nume de persoană creștine sau laice, iar altele au fost apelative cu diferite sensuri, care, cu timpul, ca urmare a procesului de metaforizare, au devenit supranume și porecle individuale, ce, ulterior, au ajuns nume de familie. Și, pe lângă acest aspect, nu toți purtătorii unui nume de familie identic provin din același neam, căci unul și același nume de familie putea să apară, pe parcursul vremii, de mai multe ori, și spontan, în diferite zone ale unui teritoriu oarecare. În consecință, astăzi, purtătorii unui nume de familie identic nu sunt, în mod obligatoriu, rude. De exemplu, cei care, azi, în Rona de Sus, sunt posesorii numelui *Semeniuc*, diacronic vorbind, provin din șapte *spite*, pierzându-și în negura vremii orice fel de grad de rudenie.

Din etimologizarea celor peste 430 de nume de familie, existente în sistemele antroponimice ale celor trei localități, se poate observa că, din punctul de vedere al originii, ele sunt ucrainene, românești, maghiare, germane etc. Numele de familie proprii celor trei sisteme antroponimice conțin numeroase elemente străine, apărute în urma contactului, de câteva secole, cu vorbitorii limbilor română, maghiară, germană, cehă, slovacă, ebraică etc. Împrumuturile nu sunt doar unele însemnate, ci și diversificate. Drept consecință, multe nume de familie ale ucrainenilor de aici au *etimologii multiple*, căci este cunoscut și faptul

că *gradul de credibilitate* al etimologiilor antroponimice este mai redus decât cel al etimologiilor unui apelativ. În acest sens, amintim, aici, etimologiile numelor de familie, la baza cărora stau apelative ce exprimă profesii sau meserii, întrucât apelativele de la care s-au format puteau face parte, în același timp, din lexicul ucrainenilor, al românilor sau al maghiarilor. Probleme mult mai mari le ridică numele de familie care au ca temă apelative cu etimologie multiplă chiar în aceeași limbă. Nu mai puține dificultăți se întâlnesc în cazul numelor de familie formate de la nume calendaristice și, în special, de la cele care au la bază forme hipocoristice sau derivate care pot fi identice în mai multe limbi.

Finalul capitolului este dedicat prezentării frecvenței și indicării originii numelor de familie existente în cele trei sisteme antroponimice. Totodată, sunt prezentate lexemele care au intrat în structura respectivelor nume de familie. Însă locul central îl ocupă prezentarea formanților ucraineni, specializați în derivarea antroponimelor. Am ținut să prezentăm sufixele ucrainene destinate formării antroponimelor, din mai multe motive, unul fiind acela că, în onomastica românească, acest capitol este o *Terra incognita*, ca urmare, multe dintre numele de familie ucrainene (cu excepția celor în *-uc/-iuc/-ciuc*) sunt raportate, în special, la bulgară.

După cum s-a putut observa, la formarea numelor de familie ucrainene au luat parte atât sufixele patronimice vechi ale limbii ucrainene (*-yč*, *-ovyč*), cât și cele polifuncționale, specializate, cu timpul, în formarea antroponimelor *-uk/-juk/-čuk*; *-ak/-jak/-čak*; *-an*; *-aš*, *-iš*, *-oš*; *-ča(t)*; *-ej*; *-yk/-ik/-čyk*; *-ynec*; *-k(a)*; *-k(o)*, *-s 'k(yj)/-c 'k(yj)*.

Între acestea, cel mai productiv este sufixul *-uk/-juk/-čuk*, cu ajutorul căruia s-au format 45 de nume de familie în Rona de Sus, 38, în Crăciunești și 30, în Lunca la Tisa. Numele de familie derivate cu sufixul în cauză denumesc, în Rona de Sus, 1586 de persoane (adică 40,41 % din totalul populației); în Lunca la Tisa – 421 de persoane (45,76 %), iar, în Crăciunești – 390 de persoane (26,12 %). Celălalt formant, destul de pro-

ductiv, este *-ak/-jak/-čak*. Cu ajutorul lui, s-au format 12 nume de familie în Rona de Sus, 17, în Crăciunești și 12, în Lunca la Tisa. Se poate observa că numărul persoanelor ce poartă nume de familie formate cu ajutorul sufixelor *-uk/-juk/čuk* și *-ak/-jak/-čak* este foarte ridicat în Rona de Sus (2173 persoane, adică 55,36 % din totalul populației) și în Lunca la Tisa (527 de persoane, adică 57,28 %) și ceva mai mic în Crăciunești (565 de persoane, adică 37,84 %).

În continuare, au fost ilustrate atât celelalte sufixe ucrainene, a căror productivitate este mai scăzută, cât și frecvența numelor de familie de altă origine (română, maghiară etc).

Analiza etimologică a numelor de familie, mai exact a semanticii și a formanților proprii antroponimelor devenite nume de familie și a procedeele de formare a acestora, constituie o etapă importantă și necesară, totodată, în descoperirea elementelor din viața socială, culturală, economică și a relațiilor etnice dintre populațiile care au trăit în această regiune sau cele cu care ucrainenii au intrat în contact de-a lungul timpului.

Partea doua a lucrării (*Prenumele*) a debutat cu unele noțiuni teoretice privind apariția și acordarea numelor de botez. În continuare, au fost prezentate structura și frecvența prenumelor din sistemele antroponimice ale celor trei localități, de unde se poate observa că majoritatea persoanelor au prenume simple (peste 85 % în Rona de Sus, iar, în Crăciunești și Lunca la Tisa, aproximativ 75 %). Prenumele compuse au o răspândire mai mare în sistemul antroponimic din Crăciunești și Lunca la Tisa (peste 25 %) și mai redusă în cel din Rona de Sus (14 %), care se arată a fi mai conservator decât celelalte. În indicarea frecvenței, numele de botez simple au fost împărțite în trei grupe: *a) prenume cu frecvență foarte ridicată; b) prenume cu frecvență medie și scăzută; c) prenume cu frecvență foarte scăzută*. Prenumele compuse au fost descrise în funcție de primul element constitutiv.

În procesul „modernizării” prenumelor din cadrul celor trei sisteme antroponimice, am identificat patru surse principale și, ca urmare, numele de botez existente în cele trei localități

ucrainene au fost împărțite în patru grupe mari: *A. prenume de origine românească; B. prenume moderne ucrainene și rusești; C. prenume moderne de diferite origini (în special occidentale), preluate de către ucraineni sau impuse acestora; D. prenume calendaristice apărute ca urmare a revitalizării unor nume de factură biblică.* Fiecare dintre respectivele grupe poate avea, la rândul său, mai multe subdiviziuni. De exemplu, prima grupă are următoarele subgrupe: *a) prenume latine livrești; b) prenume de origine cultă occidentală, romanică, germanică și slavă și c) prenume de proveniență cultă românească.*

Tot modernism reprezintă *derivatele și hipocoristicele* formate prin *derivare cu sufixe diminutive* sau prin *trunchiere*. Sufixele cu ajutorul cărora s-au format noile prenume, atât cele masculine, cât și cele feminine, sunt: *-el, -ic(ă), -uț(u), -iț(ă), -ușor, -ache, respectiv -ic(a), -uț(a)/-ț(a), -oar(a), -iț(a), -uc(a), -ela, -a și -ina.*

Din punctul de vedere al *originii (al structurii etimologice)*, prenumele din cele trei localități se împart în două grupe; *A. prenume calendaristice* (cele care aparțin onomasticonului creștin); *B. prenume laice* (cele care nu aparțin onomasticonului creștin).

Trăsăturile comune celor trei sisteme antroponimice constau în persistența unor vechi prenume calendaristice și existența unor inovații care conferă sistemului de prenume un caracter modern. Preferința pentru anumite nume de botez calendaristice denotă caracterul conservator al sistemului cu prenume, în timp ce apariția inovațiilor (a prenumelor noi, moderne), care pătrund și se fixează cu ușurință în respectivele sisteme antroponimice, se explică prin specificul istoric și economic al localităților anchetate.

Dacă, prin studierea numelor de familie, ni se îngăduie să ne întoarcem în timp, având ocazia de a observa o parte a procesului formării antroponimelor pe care, azi, le purtăm, prin prezentarea numelor de botez avem posibilitatea să vedem (și, dacă trebuie, „să corectăm”) încotro ne îndreptăm.